

ΜΑΡΤΙΑΛΗΣ

1. Γιατρός - νεκροθάφτης

▪ Mart. 1.30:

*Chirurgus fuerat, nunc est vispillo Diaulus.
coepit quo poterat clinicus esse modo*¹.

Χειρουργός ήτανε, τώρα είναι νεκροθάφτης ο Δίαυλος.
Έχει αρχίσει κλινικός να γίνεται όπως μπορούσε².

Το επ. 1.30 σε συνδυασμό με το επ. 1.47 είναι από τα πιο απαιτητικά του Μαρτιάλη για γιατρούς. Η κατανόησή του έγκειται στην κατάδειξη της έννοιας των λέξεων-κλειδιών του ποιήματος. Το ουσιαστικό *vispillo/vespillo* πρωτοεμφανίζεται στη λατινική γραμματεία την αυτοκρατορική εποχή, στον Μαρτιάλη³, υποδηλώνοντας τον νεκροθάφτη τόσο στο επ. 1.30 όσο και στα 1.47 και 2.61. Ωστόσο, είχε ήδη χρησιμοποιηθεί την εποχή των Γράκχων, ως cognomen ενός Lucretius, consul aedilis του 133 π.Χ.: αυτός έσπρωξε το πτώμα του T. Sempronius Gracchus στον Τίβερη, ενεργώντας ως νεκροθάφτης, και έκτοτε το όνομα κληροδοτήθηκε και στο γενεαλογικό του δέντρο⁴: εδώ εντοπίζουμε επομένως την πρώτη μαρτυρία υβριστικής χρήσης του ουσ. *vespillo*. Γενικά πρόκειται για μια αρκετά σπάνια⁵ εμφανιζόμενη στη Λατινική γλώσσα λέξη, με αμφισβητήσιμη ετυμολογία. Ως ουσιαστικό με κατάληξη σε -o, -ōnis, συγκαταλέγεται στα ουσιαστικά τα οποία, ενώ ήταν διαδεδομένα στην αρχαϊκή Λατινική, ειδικά στα γένη της

1. Εκδ. Shackleton (1993) 63.

2. Πρβ. μτφρ. Laurens (2012²) 390: Autrefois chirurgien, aujourd' hui fossoyeur: Encore une façon d' allonger ses clients (Άλλοτε χειρουργός, σήμερα νεκροθάφτης: ένας ακόμη τρόπος κατάκλισης των πελατών του).

3. Ernout-Meillet (s.v. *vespa, vespula, vespillo*), Walde-Hofmann (s.v. *vespillo*).

4. Βλ. Aur. Vict. *Vir. Illustr.* 64.1-8. Πβλ. Petersen-Groag (PIR, s.v. *Q. Lucretius Vespillo*).

5. Για την αγαπημένη τακτική του Μαρτιάλη να χρησιμοποιεί σπανιότατες λέξεις βλ. Szelest (1986) 2605.

κωμωδίας και της σάτιρας, επιβίωσαν μόνο στην καθομιλουμένη (*sermo plebeius*), ως υποτιμητικές εκφράσεις λοιδορίας⁶. Συγκεκριμένα, το λατινικό επίθημα -ο/-ιο εμφανίζει είτε μια ιδιότητα σε υπερβολικό βαθμό, που αφορά σωματικές ιδιομορφίες και ηθικά ελαττώματα, ή κάποιο περιφρονητέο επάγγελμα. Επέζησε στη Λατινική σε όρους που παρέπεμπαν σε πρόσωπα πληβεία και έκλυτα⁷: σε αυτήν την κατηγορία ανήκει και ο *vespillo*, όπως θα δούμε αναλυτικότερα παρακάτω.

Οι *vespillones* ήταν νεκροθάφτες στην υπηρεσία των *libitinarii*, επιφορτισμένοι με το καθήκον της κήδευσης κατά τις βραδυνές ώρες πτωμάτων που ανήκαν σε άσημους φτωχούς, δούλους και καταδικασμένους εγκληματίες. Τελικός προορισμός τους ήταν ένας ομαδικός τάφος νεκροταφείου έξω από την πόλη⁸. Ήταν στην ολότητά τους ταπεινής καταγωγής, ενώ κατατάσσονταν σε επαγγελματικές ομάδες όπως αυτές των δημίων, μαστροπών κτλ.⁹, στοιχεία που όπως θα δούμε στο κεφ. IV χαρακτηρίζαν την ταυτότητα του *medicus*. Οι νεκροθάφτες φέρανε το στίγμα της ανυποληψίας, αφού ο ίδιος ο θάνατος θεωρούνταν θρησκευτικά ακάθαρτος. Στηλιτεύονταν και ως άτομα με διεστραμμένες σεξουαλικές ορέξεις (νεκροφιλία) και σχετιζόνταν με κατώτερους τύπους (*bestuariae*). Ένας πρόσθετος λόγος για την περιφρόνηση που εισέπρατταν ήταν η ιδιότητά τους ως έμμισθων, που προσδιόριζε και τους γιατρούς: η Ελληνορωμαϊκή αριστοκρατική απαξίωση της μισθωτής εργασίας, ειδικά σε συσχετισμό με επαγγέλματα που προκαλούσαν δημόσια εμπάθεια, εξηγεί τον κοινωνικό υποβιβασμό του *vespillo*¹⁰. Για όλες αυτές τις αιτίες ήταν υποχρεωμένοι να ζουν έξω από την πόλη, στερημένοι πολιτικών δικαιωμάτων, ως παρίες.

Παράλληλα, για να κατανοηθεί σε βάθος η αηδία που προκαλούσε ο *vespillo*, πρέπει να σταθούμε στους συνειρμούς που δημιουργούσε αυτή η λέξη: το ομώνυμό της *vespa* σήμαινε «σφήκα»¹¹. Το ουσιαστικό *vespa*, κατά όμοιο τρόπο με το *vespillo*, ως καταληκτικό σε -α εμφανίζει κοινή λέξη, εμφανίζεται σπάνια στη Λατινική και χρησιμοποιείται και ως *cognomen*:

6. Βλ. Cooper (1975²) 53-5, Lindsay (1984) 400.

7. Πρβ. Kajanto (1982) 119-120.

8. Forcellini-Furlanetto (s.v. *vespillo et vispillo*), Lewis-Short/ L&S (OLD, s.v. *vespillo*). Το όριο ταφής των πληβείων σηματοδοτούσε η Ησκυλίνη Πύλη: έξω από εκεί, στους βόθρους Puticoli, στο Sessorium, εγκαταλείπονταν τα πτώματα ως βορά των σκυλιών και πουλιών, βλ. Bodel (2000) 145.

9. Και σε πολλές περιπτώσεις ήταν στιγματισμένοι. Βλ. Firm. *Math.* 4.14.14, Hor. *S.* 1.8.8-9. Πρβ. Büchner (1958), Sullivan (1991) 169.

10. Βλ. Sullivan (1991) 167, Gardner (1993) 130. Πρβ. Cic. *Off.* 1.150-1 κεφ. IV, σ. 261, σημ. 65-67.

11. Fest. p. 369M. Πρβ. L&S (OLD, s.v. *vespa*). Η σφήκα αυτή στα ΑΕ αντιστοιχούσε με την *άνθρηνη*: Forcellini-Furlanetto (s.v. *vespa*).

προσδόθηκε υποτιμητικά στη δημοκρατική εποχή σε κάποιον Terentius με την έννοια του ιερόσυλου¹². Στην πορεία συνδέθηκε με την έννοια της εξολόθρευσης. Η αιτία της μετωνυμικής χρήσης για τον νεκροθάφτη παραμένει αινιγματική. Μολονότι ο Festus αρνείται τη σύνδεση του *vespillo* με το έντομο *vespa*, έχουν διατυπωθεί αξιόπιστες θεωρίες που αποκωδικοποιούν τα κοινά στοιχεία συμπεριφοράς ανάμεσά τους: ο Benveniste υπέδειξε τον σημασιολογικό συσχετισμό τους, αποκαλύπτοντας μέσα από μια σειρά χωρίων τον σαρκοβόρο χαρακτήρα της σφήκας και τη συνήθεια να κυνηγά μύγες, να τις αποκεφαλίζει και να μεταφέρει τα πτώματα στη φωλιά της¹³. Ο Goldmann ταυτοποιεί τη σφήκα αυτού του είδους με αυτήν που πετούσε κοντά στα Ρωμαϊκά τείχη, που έτρεφε τις νύμφες της με τα ναρκωμένα ή απονεκρωμένα μέσω του τσιμπήματός της έντομα, τα οποία κουβαλούσε στη φωλιά της, λειτουργώντας έτσι ως βαστάζος πτωμάτων¹⁴. Το συμπέρασμα που συνάγει ο Benveniste είναι πως οι λαϊκές δοξασίες αναγνώρισαν στη σφήκα πέρα από τη σαρκοφαγία, τα χαρακτηριστικά του κουβαλήματος και της μεταφοράς ενός πτώματος, και μάλιστα της τροφοδότησής τους με αυτό: το πτώμα εξασφάλιζε τη διαίωνηση του είδους τους. Στο προηγούμενο συμπέρασμά του ανάγει ο Benveniste την κινητήρια δύναμη της καθιέρωσης σε ευρωπαϊκές γλώσσες όρων όπως «κοράκι» για την υποδήλωση του νεκροθάφτη¹⁵. Υπάρχουν άλλες δύο σημαντικές διαστάσεις της λέξης *vespa*. Η μια αφορά το βασανιστικό της τσίμπημα με την έγχυση δηλητηρίου που μπορεί να οδηγήσει και σε θάνατο (δολοφόνος) και σωστά ο Goldmann κάνει λόγο για ‘απονεκρωμένα μέσω του τσιμπήματος έντομα’. Η άλλη το χωρίο του Πλινίου που παραθέτει ο Benveniste, όπου μιλάει για ‘αποκεφαλισμό των εντόμων’ (*amputo*): εκεί διαβάζουμε για το είδος σφήκας που εξολοθρεύει (*perimere*) τα θύματά της πριν τα μεταφέρει στη φωλιά της¹⁶. Στη Βίβλο συναντάμε ένα χωρίο όπου οι στρατιώτες της εμπροσθοφυλακής παρομοιάζονται με σφήκες σε σχέση με την ικανότητα εξουδετέρωσης του εχθρού¹⁷. Οι ενέργειες λοιπόν μιας σφήκας είναι το ανυπόφορο τσίμπημα, η καρατόμηση και η εξόντωση, φέρνοντας στο μυαλό μας

12. Βλ. Smolak (1989) 255. Πρβ. *CIL* V 3545, *Cic. Opt. Gen.* 2.62.253.

13. Βλ. Benveniste (1923-1924): Αριστοτ. *Ζῶα ἰστ.* 9.40.25, *Plin. Nat.* 11.24.72: στο τελευταίο χωρίο ένα είδος σφήκας σκοτώνει αράχνες και τις κομίζει στη φωλιά της. Να σημειώσουμε εδώ ότι για τα ελληνικά έργα ακολουθούμε συνολικά τις συντομογραφίες του λεξικού του Montanari, ενώ για τα λατινικά αυτές του λεξικού του Glare.

14. Βλ. Goldmann (στους Walde-Hofmann, *s.v. vespillo*). Την ίδια ιδιότητα έχει και η βασίλισσα μέλισσα: Αριστοτ. *Ζῶα ἰστ.* 9.40.

15. Βλ. Benveniste ό.π. Πρβ. Αριστοφ. *Σφ.* 1112. Ο Κλαύδιος Αϊλιανός (*Π. Ζῶων Ἰδιότ.* 1.28) μαρτυρεί μάλιστα ότι οι σφήκες γεννιούνται από τα φοφίμια.

16. Βλ. παραπ. σημ. 13. Πρβ. *L&S (OLD, s.v. perimo 1)*: ‘synon: perdo, deleo’.

17. *ΠΔ. Σοφ. Σολ.* 12.8 (στους Forcellini-Furlanetto, *s.v. vespa*).

συνειρμικά τον δήμιο. Η ίδια δολοφονική ιδιότητα μαρτυρείται και για το ελληνικό αντίστοιχο της *vespa*, *άνθρήνη*¹⁸.

Στο σημείο αυτό έχει σημασία, με αφετηρία τις απόψεις του Benveniste, να δούμε πώς αποτύπωσαν οι λαϊκές δοξασίες την οντότητα του νεκροθάφτη μέσα από την προσωνομία ενός εντόμου. Ένα έντομο στενά συνδεδεμένο με τη σφήκα είναι το σκαθάρι *necrophorus vespillo*: ο Zimmermann παραθέτει στην ερμηνεία της λέξης *vespillo* το έντομο νεκροφόρος¹⁹. Αυτό χαρακτηρίζεται από τις δυο θεμελιώδεις ιδιότητες που διακρίναμε στη σφήκα, τη σαρκοβορία και τη νεκροφαγία. Μάλιστα, είναι ενεργό στην διάρκεια της νύχτας: τότε θάβει τα ψοφίμια μικρών ζώων, από τα οποία αναπαράγεται το είδος του²⁰. Επομένως, η νυκτερινή δράση, η ταφή των κουφαριών και η ‘συντήρηση’ με πτώματα καθιερώνονται ως αναγνωρίσιμα χαρακτηριστικά της υπόστασης ενός *vespillo* και ‘μετατίθενται’ στη ζωική σφαίρα σε ένα έντομο, κατ’ αντιστοιχία της απόδοσης μιας ζωικής ονομασίας σε έναν άνθρωπο, επαγγελματία νεκροθάφτη (πρβ. κοράκι). Με βάση λοιπόν τα παραπάνω χαρακτηριστικά των δύο εντόμων (σφήκα και σκαθάρι νεκροφόρος) προκύπτει ότι και τα δύο αναγνωρίζονται από το μαύρο χρώμα τους²¹ –έστω κι αν η σφήκα έχει κίτρινες λωρίδες–, οπότε και η σύζευξή τους με τον άνθρωπο *vespillo* ήταν μάλλον αναμενόμενη, πράγμα που έχει μεγάλη σημασία για τη σύλληψη της εικόνας του νεκροθάφτη και την κατανόηση του τι ακριβώς εννοούσε ο Μαρτιάλης, όταν απέδιδε στον γιατρό του 1.30 τον χαρακτηρισμό *vespillo*: ο νεκροθάφτης αυτός ήταν μια βρωμερή και τιποτένια ύπαρξη, ένα ‘παράσιτο’, που ζούσε και ανέπνεε ‘εις βάρος των νεκρών’, κυρίως μια σφήκα και δολοφονική οντότητα.

Ο όρος *vespillo* απέκτησε κατ’ επέκταση και τη σημασία του συλητή πτώματος/ νεκρόσυλου²², την οποία συναντάμε στα νομικά κείμενα υπό τον τύπο *vispellio*: αυτός εμφανίζει τον παραβάτη του νόμου και κατατάσσεται στην ίδια κατηγορία με τους λωποδύτες εμπόρους²³. Ωστόσο, η σημαντικότερη σημασιολογική εξέλιξη που σημείωσε ο όρος *vespillo* και που θα αποδειχθεί ουσιαστική για την έρευνά μας αφορά την έννοια του *δημίου*: στη δεύτερη και τελευταία επανεμφάνισή του στην ποίηση μετά τον Μαρτιάλη, στο ανώνυμο ep. 138 *Anth.* Shackleton έχει τη σημασία του

18. Βλ. σημ. 11, σ. 18. Πρβ. Αριστοφ. *Νεφ.* 947.

19. Zimmermann (1915, s.v. *vespillo*). Πρβ. Heyne (1908) 38. Το σκαθάρι, που το περιέγραψε πρώτος το 1758 ο Linnaeus, έχει το κιτρινόμαυρο χρώμα σφήκας.

20. Βλ. Heyne ό.π., Σερρέτη (2009) 36.

21. Σε συνάρτηση με τα πένθημα μαύρα: η νεκρική ακολουθία στη Ρώμη ήταν μαυροφορεμένη, βλ. Tac. *Ann.* 3.2.

22. Ernout-Meillet (s.v. *vespa*, *vespula*, *vespillo*). Πρβ. Fulg. *serm. ant.* 2 (Helm).

23. Walde-Hofmann (s.v. *vespillo*), Glare (OLD, s.v. *vispellio*). Πρβ. Maecian. *dig.* 36.1.7.

carnifex: ενώ όμως ο Lessing ισχυρίζεται πως αυτή η σημασία ενυπάρχει ήδη από το Μαρτιάλειο επ. 1.30 στη λέξη *vespillo* –μια άποψη που ενστερνίζομαι και εγώ, και θα προσπαθήσω να την αποδείξω στη συνέχεια–, ο Kay υπογραμμίζει πως με αυτήν την έννοια δεν ξανασυναντάται ο όρος πουθενά²⁴. Όπως είδαμε, ένα βασικό χαρακτηριστικό του προσωνυμίου *vespa* που αποδιδόταν σε έναν *vespillo* ήταν η εκτέλεση και ο αποκεφαλισμός, τα ειδοποιά δηλαδή γνωρίσματα ενός δημίου. Εκ πρώτης όψεως ο συσχετισμός αυτός φαίνεται δυσνόητος: είναι επιτακτικό να εξετάσουμε τον όρο *carnifex* σε επίπεδο γλωσσολογικό, ιστορικό και λογοτεχνικό, ώστε να αποκωδικοποιηθούν με τους σωστούς όρους τα μοτίβα που εμπεριέχει η Μαρτιάλεια σάτιρα στο επ. 1.30.

Ο *carnifex* (ΑΕ δήμιος) ήταν έμμισθος δούλος, επιφορτισμένος με το καθήκον επιβολής της εσχάτης των ποινών, μέσα από την εφαρμογή μιας ποικιλίας βασανιστηρίων, αλλά και τη μεταφορά των πτωμάτων. Θύματά του ήταν εγκληματίες και δούλοι. Θεωρούνταν από θρησκευτική άποψη μιαιρός, καθώς ερχόταν σε επαφή με πρόσωπα εξορισμένα από την κοινότητα. Γι' αυτό απαγορευόταν τόσο να ζει όσο και να εργάζεται εντός της ρωμαϊκής πόλης. Άμεσο επακόλουθο ήταν η καθιέρωση του ουσ. *carnifex* ως υβριστικού όρου στη ρωμαϊκή κωμωδία, με την έννοια του 'παλιοτόμαρου'. Μια σημαίνουσα διάσταση, που προσδιορίζει τον *carnifex*, είναι αυτή του 'χασάπη'. Η μακάβρια αυτή εργασία έναντι αντιτίμου στάθηκε αιτία χαρακτηρισμού του ως σαρκοβόρου. Στο σημείο αυτό θα αναλύσουμε τις δύο τακτικές του *carnifex*, που θα αποδειχθούν χρήσιμες στην έρευνά μας, το βάνουσο κόψιμο σωματικών μελών και την καύση ανθρώπων, για να καταστεί σαφές ο συσχετισμός του μοτίβου του γιατρού δολοφόνου με αυτό του γιατρού δημίου στον Μαρτιάλη. Ο *chirurgus* είχε επίσης δυο θεμελιώδεις επαγγελματικές αποστολές, αυτές της τομής και της καύσης (βλ. παρακ.): η δεξιότεχνία του ως γιατρού καθόριζε την επιτυχία στη διενέργεια της χειρουργικής πράξης. Αποκαλούνταν *carnifex* σε περίπτωση που επέφερε οδυνηρό και κυρίως θανάσιμο τραύμα στον ασθενή κατά τη διάρκεια της τομής με το νυστέρι, καθώς έφερνε στον νου τον δήμιο που διαμέλιζε ή χαράκωνε με ξιφισμό τους εγκληματίες. Έπειτα, αν κατέφευγε σε βασανιστική για τον ασθενή καυτηρίαση μέσω του ιατρικού εργαλείου *καυτήριον*, η οποία παραλληλιζόταν με το βάρβαρο αποτελείωμα του καταδικασμένου είτε μέσα στην πυρά είτε μέσω εργαλείων μετάδοσης θερμότη-

24. Βλ. Lessing (1895) 289-90, Kay (2006) 235. Πρβ. *Anth. Shackl.* (1982) 103, ep. 138: *Moles tanta tibi pendet sub venter syringae/ ut te non dubitem dicere bicipitem./ Nam te si ad dictum mittat sententia campo,/ vispillo ignoret quod secet ense caput* και χρτ. υπόμν. ad loc: «vispillo: id est carnifex».

τας.²⁵ Το επάγγελμα του *carnifex* κατατάσσεται στη λογοτεχνία στα κατώτατα επαγγέλματα και τις αχρείες υπάρξεις, όπως ο κλέφτης, ο φυγάς δούλος κτλ. (Firm. Math. 4.14.14). Τη μεγαλύτερη σημασία, όμως, έχει το γεγονός ότι ζευγαρώνεται με τον ίδιο τον *vespillo*, όπως τονίζει ο Kay²⁶, στον ίδιο τον Μαρτιάλη, στο 2.61.3-4: *Postquam triste caput fastidia uispillonum/ et miseri meruit taedia carnificis*, ενώ αργότερα και στο παραπάνω χωρίο του Firmicus. Στη σάτιρα του Ιουβενάλη συσχετίζεται με τους εξίσου ταπεινούς ξυλουργούς φερέτρων (Jun. 8.175: *fabri sandapilarum*), οι οποίοι μπορούν σύμφωνα με τον Craig²⁷ να εκληφθούν ως αντιπρόσωποι ή ενιαία επαγγελματική ομάδα με τους *vespillones*. Αυτούς τους κατασκευαστές νεκροφόρων τους βλέπουμε υπό τον όρο ‘σοροπηγοί’ και στα επ. AP XI 122, 123 (αν και τα δυο πραγματεύονται τον γιατρό νεκροθάφτη, το πρώτο θα εξεταστεί παρακάτω στην ίδια μοτιβιστική κατηγορία λόγω της εγγύτητας με τα Μαρτιάλεια επ. 1.30, 1.47, ενώ το δεύτερο στην επόμενη, του γιατρού με υπερφυσικές δυνάμεις). Σύμφωνα με τον Bodel οι παραπάνω σατιρικοί ποιητές πιθανότατα αναγνώρισαν στους δύο όρους, πέρα από έναν σημασιολογικό συσχετισμό και έναν γεωγραφικό: ο *carnifex* και ο *vespillo* είχαν επαγγελματική συνεργασία στο ίδιο ακριβώς σημείο της ‘εξορίας τους’. Μάλιστα, σύμφωνα με τον Schieman, ο νεκροθάφτης είχε το δικαίωμα να επιτελέσει το έργο του δημίου²⁸.

Συμπερασματικά, ο *carnifex* παρούσιαζε σε πρώτο επίπεδο σχεδόν πλήρη ταύτιση με τον *vespillo* σε όλα τα πεδία: i) ο νεκροθάφτης, όπως μόλις είδαμε, μπορούσε να τον αντικαταστήσει στο φονικό του έργο, ii) και οι δυο ασχολούνταν με πτώματα και συντηρούνταν από αυτά (‘σαρκοβόροι’), iii) ακολουθούσαν μια κοινή μέθοδο εργασίας (μεταφορά πτώματος), iv) εργάζονταν στον ίδιο τόπο, v) είχαν οι ίδιοι όσο και το ‘αντικείμενο εργασίας’ τους, δηλ. ο νεκρός, εξίσου χαμηλή υπόσταση: ήταν συγκεκριμένα δούλοι και κατατάσσονταν στη βάση της κοινωνικής πυραμίδας, vi) το ‘βρώμικο’ έργο τους είχε ως αποτέλεσμα να αντιμετωπίζονται με την ίδια

25. Βλ. Tucker (1931, s.v. *caro*): ‘*carnifex*: πρβ. Lit. *kertu* (cleave= κόβω με πελέκημα)’, Walde-Hofmann (s.v. *caro*): ‘*carnifex*: Stückemacher’. Πρβ. Don. Ter. *Hec.* 441 (*cadaverosa facie*). Στους Puteoli ο δήμος έπρεπε να φορά κόκκινα ρούχα (*russatus*), μια ενδυμασία εμβληματική του επαγγέλματος της κατακρεούργησης, βλ. Bodel (2000) 144-6. Βλ. για την υποτίμησή τους Turp. *com.* 101, πρβ. Lilja (1965) 56. Ο Cook (2014) 43, 379-382 εξετάζει τη διττή τιμωρία του *carnifex*: i) σφαγές, με κυρίαρχο τον αποκεφαλισμό δια πελέκως: Liv. 28.29.11, ii) βασανισμός είτε με καυτές μεταλλικές πλάκες (*laminae*) και δάδες, είτε με καύση στην πυρά (*crematio*): Cic. *Ver.* 2.5.163. Οι πιο γραφικές αναπαραστάσεις κατακρεούργησης και καύσης αφορούν τους Χριστιανούς: Prud. *στεφ.* 1.103-7.

26. Βλ. Kay, σημ. 24 ό.π.

27. Βλ. Craig (2004) 205, σχόλ. στο Mart. 2.61.3-4.

28. Βλ. Bodel (2000) 144-6, Schieman (2003).

περιφρόνηση. Το πρώτο ειδικά σημείο φαίνεται να ρίχνει φως στην αιτία απόδοσης από τον λαό στον *vespillo* του προσωνομίου *vespa*, το οποίο ενείχε την έννοια του φονιά: πέρα από την κυριολεκτική διάσταση ότι ο νεκροθάφτης ‘έστελνε το θύμα στον τάφο’, επιδιδόταν και μεταφορικά σε αυτήν την ασχολία ως δήμιος, μοιάζοντας έτσι με τη σφήκα που αποκεφάλιζε και εξολόθρευε τα θύματά της. Το επιχείρημα αυτό είναι ουσιαστικό για τη στήριξη της άποψης ότι ο *vespillo* των επ. 1.30, 1.47 οδηγεί συνειρμικά στον *carnifex*. Σε δεύτερο επίπεδο ο *carnifex* μπορούσε εξίσου βάσιμα να παραλληλιστεί με έναν αδέξιο *chirurgus* αφού: i) μοιράζονταν εργασιακές μεθόδους και εργαλεία (τομή+καύση), ii) τα οποία αποδεικνύονταν εξίσου επώδυνα και μοιραία: αν ο χειρουργός τα χρησιμοποιούσε με λανθασμένο τρόπο, κατακρεουργώντας τον ασθενή του, μετατρέποταν σε δήμιο-‘χασάπη’. Αυτόν τον χαρακτηρισμό –όπως θα δούμε στο κεφ. IV– περιέχουν κείμενα, που αναφέρονται σε γνωστούς χειρουργούς και ανατόμους της αρχαιότητας, τόσο ρωμαϊκά, όπου τους προσάπτεται ο όρος *carnifex* ή *lanius* (και άλλα παράγωγα του *lanio*), όσο και ελληνικά, όπου αυτοί χαρακτηρίζονται *δήμιοι*²⁹. Ο Ιουβενάλης αναφέρει καυστικά ότι οι χειρουργοί στη Ρώμη ‘ξεπάστρευν’ με τις τακτικές τους πλειάδα ασθενών: *quot Thémison aegros autumnno occiderit uno*³⁰. Οι κοινές, επομένως, έννοιες που ενώνουν τους *carnifex-vespillo-chirurgus imperitus* είναι: στενότερα (αναφορικά με τους τρόπους εργασίας): α) ο βασανισμός, β) η σφαγή, γ) η φόνευσση, δ) η εξόντωση, ε) η ταπεινή καταγωγή και η κατάταξη σε επονείδιστα επαγγέλματα (πρβ. κεφ. IV).

Η δεύτερη σημαίνουσα λέξη του επ. 1.30, στην οποία έγκειται και το όλο αστείο, είναι η *clinicus*. Ο ελληνικός ιδιωματισμός (ΑΕ κλινικός) έχει στην ελληνική λογοτεχνία ως επίθετο την έννοια του σχετιζόμενου με το κρεβάτι (*κλίνη*), ενώ ως ουσιαστικοποιημένο επίθετο την έννοια του ιατρού που επισκέπτεται και εξετάζει ασθενείς κείμενους στο κρεβάτι τους. Ο γατρός αυτός εξασκεί την *κλινική ιατρική*³¹: ως τέτοιος τεχνικός όρος εμφανίζεται στα επ. AP XI 113 και AP XI 116³². Όσον αφορά τη λατινική λογο-

29. Βλ. σ. 293-6.

30. Juv. 4.221. Ο Ιουβενάλης πιθανόν αναφέρεται στον Θεμίσιωνα από την Λαοδίκεια που έζησε στη Ρώμη την εποχή του Αυγούστου, μαθητή του Ασκληπιάδη του Βιθυνού. Για τη ζωή και το έργο του βλ. Nutton (2004) 189-92, πρβ. Plin. Nat. 29.5. Πρβ. παρακ. σ. 225, 272, σημ. 139. Αναφορικά με το ρήμα που επιλέγεται για το σκώμμα του γιαιτρού δολοφόνου αυτό αυξάνει τη δραστικότητα του: το *occidō* πέρα από ‘σκοτώνω’ έχει και την έννοια της εξόντωσης και του βασανισμού, βλ. Glare (OLD, s.v. *occidō*1a).

31. Βλ. Liddell-Scott/LSJ (s.v. κλινικός, -ή, -όν). Πρβ. Plin. Nat. 29.4.

32. Βλ. για το AP XI 113 παρακ., σ. 37 κ.ε., για το AP XI 116, σ. 43 κ.ε. Πρβ. Γαλ. 12.829 (Kühn).

τεχνία, ο όρος είναι ελάχιστα διαδεδομένος. Η επιθετική χρήση λαμβάνει χώρα σε αρχαϊκές επιγραφές και μεταγενέστερα σε χριστιανικά κείμενα, φέροντας την ίδια σημασία με αυτήν του ΑΕ ουσιαστικοποιημένου επιθέτου³³. Στο επ. 1.30 ο Μαρτιάλης προβαίνει σε μια σύνθετη καινοτομία: καθιστά την μονόσημη έως τότε λέξη *clinicus* δίσημη, φορτίζοντας την ήδη αναγνωρισμένη βασική έννοια του ιατρού με την (επιπρόσθετη) του νεκροφόρου, νεκροθάφτη³⁴, που προϋποθέτει την αξιοποίηση της δεύτερης έννοιας της ελλ. ρίζας κλίνη, δηλ. το φέρετρο (βλ. παρακ.). Ο δεύτερος ελληνικός τεχνικός ιατρικός όρος *chirurgus* αντιστοιχεί στον ΑΕ χειρουργός. Ο όρος είναι διαδεδομένος στα ελληνικά ιατρικά κείμενα, ενώ εμφανίζεται στο γένος του επιγράμματος στα AP XI 121, 131 και 280 που θα αναλυθούν παρακάτω στην ίδια μοτιβιστική ομάδα. Στη λατινική γλώσσα το ουσιαστικό υποδηλώνει ομοίως τον ιατρό τραυμάτων (*vulnerarius*), και εμφανίζεται ευρέως σε αρχαία ιατρικά κείμενα, συχνά σε επιγραφές, ενώ στην πεζογραφία μόνο σε εκκλησιαστικά κείμενα. Στην ποίηση χρησιμοποιείται ως επίθετο άπαξ³⁵, ενώ ως ουσιαστικό για πρώτη φορά στον Μαρτιάλη στο επ. 1.30, με την ίδια έννοια. Όπως διαφαίνεται από τα ιατρικά κείμενα ο ειδικευμένος στη χειρουργική είχε ως διακριτικό καθήκον τη θεραπεία ελκών μέσω της διάνοιξης τομών και την τέλεση καυτηριασμών³⁶. Σύμφωνα με μια θεωρία ο χειρουργός επιδιδόταν σε χειρωνακτική εργασία και συνακόλουθα θεωρείτο κατώτερος από τον κλινικό, ο οποίος είχε πιο εκλεπτυσμένα καθήκοντα, όπως η διαγνωστική και οι οδηγίες. Έτσι, μελετητές όπως ο Richter ερμήνευσαν τη μετατροπή του *chirurgus* σε *clinicus* στο 1.30 ως ένδειξη κοινωνικής ανέλιξης, κάτι που απορρίπτει δικαίως ο Schöffel³⁷: όπως θα δούμε η παρουσίαση του *Diaulus* στον στ. 2 ως *clinicus* δεν σχετίζεται με κάποιο είδος 'προαγωγής', αλλά αντιθέτως αυτός τελεί την ίδια εργασία κάτω και από τους δύο ιατρικούς χαρακτηρισμούς. Το γεγονός αυτό επιβεβαιώνεται και ιστορικά: δεν μαρτυρείται η ύπαρξη διαστρωμάτωσης στον επαγγελματικό κλάδο της ιατρικής και η κατηγοριοποίηση του

33. Βλ. Gaffiot (s.v. *clinicus*¹). Για τις επιγραφικές μαρτυρίες της ειδικότητας βλ. κεφ. IV, σ. 254, σημ. 29, σ. 281, σημ. 210.

34. Gaffiot (ό.π.): 'croque-mort', L&S (OLD, s.v. *clinicus*, -i, -um): 'bearer of the bier, gravedigger'. Βλ. ομοίως Giegengack (1969) 38, Mazzini (1982-1984) 79.

35. TLL (III, 1011, s.v. *chirurgus*), L&S (OLD, s.v. *chirurgus*¹ και *chirurgus*²). Για την επιθ. χρήση του όρου βλ. *Priap.* 37.4, πρβ. παρακ. Mart. 11.74, σ. 100 και σημ. 399. Πρβ. για επιγραφικές μαρτυρίες κεφ. IV, σ. 254 και σημ. 29.

36. Όπως ο Αρχάγαθος (βλ. κεφ. IV, σ. 295, σημ. 316). Πρβ. Διογ. Λαέρτ. *Βίοι Φιλοσόφων* 4.85: ἡ δὲ χειρουργικὴ διὰ τοῦ τέμνειν καὶ καίειν ὑγιάζει, Γαλ. 14.694 (Kühn): χειρουργία δὲ ἐστὶ μόριον τοῦ θεραπευτικοῦ διὰ τομῶν καὶ καύσεων.

37. Βλ. Richter (1961) και ομοίως Walter (1996) 85. Πρβ. Schöffel (2002) 201, σχόλ. στο Mart. 8.16.

chirurgus στη χαμηλή βαθμίδα³⁸.

Ο Μαρτιάλης πρωτοπορεί και στον τρίτο ελληνικό όρο του 1.30 *Diaulus*: η λέξη αντιστοιχεί στην ΑΕ *δίαυλος*, που υποδηλώνει το καθιερωμένο από την αρχαϊκή εποχή αθλητικό γεγονός, στο οποίο ο αθλητής έπρεπε να διασχίσει το στάδιο δύο φορές. Ως μέτρο μήκους έχει τη σημασία του διπλού σταδίου και της διπλής πορείας που διεξαγόταν σε αυτό από τον αθλητή, στους αγώνες της Ολυμπίας ή του Ιπποδρόμου. Ο *διαυλοδρομος/μης* έτρεχε μέχρι το τέρμα του σταδίου και επανερχόταν πίσω προς την πλευρά της αφετηρίας, ένας τρόπος κίνησης που στάθηκε αιτία παραβολής του *διαύλου* με αυτόν της γραφής *βουστροφηδόν*³⁹. Η λέξη ετυμολογείται κατά τον Ευστάθιο από τα *δισ+αύλος*⁴⁰. Ο Montanari αποδίδει τη μεταφορική έννοια του ρ. *διαυλοδρομέω* ως ‘επιστρέφω στο σημείο εκκίνησης’: ένα έξοχο παράδειγμα αυτής της χρήσης, που θα μας βοηθήσει να κατανοήσουμε τη Μαρτιάλεια μεταφορά, είναι το ακόλουθο, το οποίο μιλά για την αναλλοίωτη συνήθεια: *δεσμὸν κραταιότατον ἔξιν εἰργάζετο· ἢ δέ ἐστι πνεῦμα ἀναστρέφον ἐφ’ ἑαυτό· ... ἔξεως ὁ συνεχῆς οὗτος δίαυλος ἄφθαρτος*⁴¹. Η βασική μεταφορική διάσταση του ουσ. *δίαυλος* μπορεί να συνοψιστεί στη λέξη *παλινδρομηση* (ΑΕ συνών. *ἀνάκαμψις*⁴²). Το ουσ. *απαντά* ως κύριο όνομα στα αρχαία Ελληνικά τόσο σε μία επιγραφή της κλασικής εποχής όσο και σε ένα επίγραμμα της ελληνιστικής περιόδου⁴³. Στη λατινική γραμματεία χρησιμοποιείται ως κύριο όνομα φανταστικού ήρωα για πρώτη και τελευταία φορά εδώ από τον Μαρτιάλη: εμπεριέχει τη μεταφορική σημασία της επαναφοράς στην ίδια γνώριμη κατάσταση και μπορεί να μεταφραστεί κατά τον Offermann ως ‘ο κύριος Αμφίδρομος’, ενώ κατά τον Duff ‘ο Δόκτωρ Διπλή Πορεία’⁴⁴. Η επιλογή για τον σατιριζόμενο γιατρό του 1.30 ενός ελληνικού κύριου ονόματος δεν είναι καθόλου τυχαία,

38. Όπως υπογραμμίζει ο Kudlien (1986) 165,181. Πρβ. την ανάλυση του Meyer-Steineg (1907) 79 κ.ε., ο οποίος του αποδίδει μια κοινωνικά υποδεέστερη υπόληψη.

39. Βλ. Hulstsch (1903), Decker (2004).

40. Στον *Thesaurus Graecae Linguae*/ TGL (s.v. *δίαυλος* III, §1). Βλ. Αθήν. Δειπν. V.189c. Πρβ. ερμηνεία Walter (1996) 85: ‘*Diaulus*: eigentl. *Zweirohr*’.

41. Φίλων. Αλεξ. *ὅτι ἄτρεπτον τὸ θεῖον* 7.35-36. Βλ. Montanari (s.v. *δίαυλος*).

42. TGL ὁ.π., πβλ. Sud. *μακρὰ περίοδος*. Βλ. Αριστοτ. *Ζῴων γεν.* 741b 21: *ὥσπερ τῆς φύσεως διαυλοδρομούσης καὶ ἀνελιττομένης ἐπὶ τὴν ἀρχὴν ὅθεν ἦλθεν*, Eur. *Ἡρακλ.* 662: *κατθανόντες τ’ εἰς αὐγάς πάλιν ἀλίου/ δισσοὺς ἂν ἔβαν διαύλους*: TGL (s.v. *δίαυλος* §2-3), LSJ (s.v. *δίαυλος*).

43. Βλ. i) ΔΕΞΙΠΠΟΣ ΔΙΑΥΛΟΣ ΧΡΗΣΤΟΙ: Conze (1900) 133-4, v. 626, Pape-Benseler (1959³, s.v. *Δίαυλος*), ii) Ασκληπ. Σαμιώτ. AP XII 162.3-4: Gow-Page (1965) 131, πρβ. Beckby (1958) 98: *Δύλλου*.

44. Βλ. Duff (1938) 89: ‘*Dr Doublecourse*’, Offermann (2003) 16: ‘*Herr Zweiweg*’. Πρβ. Glare (OLD, s.v. *diaulos*).

όπως θα δούμε αναλυτικά στο κεφ. IV (σ. 249 κ.ε.): δηλώνει την υπερίσχυση των Ελλήνων στην ιατρική επιστήμη.

Θα προχωρήσουμε στην ανάλυση του ποιήματος λαμβάνοντας υπόψη τις παραπάνω πληροφορίες. Ένας κατά το παρελθόν απασχολούμενος στο ευυπόληπτο επάγγελμα της ιατρικής, έχει περάσει στον αντίποδα του επαγγελματικού προσανατολισμού, δραστηριοποιούμενος στο δυσοίωνα πεδίο των νεκροταφείων: εδώ εκπροσωπεί τη χαμηλότερη κοινωνική βαθμίδα και είναι καταδικασμένος στην κοινωνική περιθωριοποίηση. Πρόκειται αναμφίβολα για μια εκ πρώτης όψεως παράδοξη επαγγελματική παρακμή. Το καθαυτό θέμα της επαγγελματικής αλλαγής συνιστά ελληνική επινόηση που καλλιεργείται στο γένος του επιγράμματος. Το ίδιο ισχύει για το ευρύτατα εκεί διαδεδομένο δομικό σχήμα που τη θεμελιώνει, την αντιπαραβολή του παρελθόντος με το παρόν (στ.1 *fuera* ≠ *nunc est*)⁴⁵: εμφανίζει γενικά μια αλλαγή δεδομένων προς το καλύτερο ή το χειρότερο, στην πλειοψηφία όμως το πέρασμα από μια προνομιούχα κατάσταση, σε μια ταπεινωτική και επώδυνη. Μπορεί ακόμη να πραγματεύεται και την παραμονή σε μια μόνιμη κατάσταση παρά την οιαδήποτε μεταβολή, ενώ ειδικά το σχήμα προσδιορίζει στον επαγγελματικό τομέα την άνοδο, κάθοδο ή ακόμη και τη σταθερότητα των συνθηκών παρά την προαγωγή ή υποβάθμιση. Ελληνική ιδέα είναι και ο συνδυασμός των δυο (χρονολογική+επαγγελματική μετάβαση)⁴⁶.

45. Βλ. Siedschlag (1977) 80, Schöffel (2002) 159. Για τη συχνότητα της αντιπαραβολής παρόν-παρελθόν στον Λουκίλλιο βλ. Burnikel (1980) 67.

46. Η βέβαιη χρονική τοποθέτηση πολλών από τους συγγραφείς που χρησιμοποιούν τόσο το δομικό σχήμα της χρονικής αντιπαραβολής όσο και το θέμα της επαγγελματικής αλλαγής διασφαλίζει ότι πρόκειται περί προτύπων. Οι Buchheit (1962: *Studien zum Corpus Priapeorum*) 63 και Siedschlag (1977) 30 κ.ε. παραθέτουν αρκετά κατατοπιστικά παραδείγματα, χωρίς ωστόσο οιοδήποτε σχολιασμό ή κατηγοριοποίηση, την οποία αποτολμώ.

ΧΡΟΝΙΚΗ ΑΝΤΙΠΑΡΑΒΟΛΗ: Α) 'Παρακμή': Μελεάγρ. XVI 134.11-12. Β) 'Πρόοδος': ἀδέσπ. IX 162.1-5. Σε επίπεδο περιεχομένου υπογραμμίζουμε ότι σε ελάχιστα επ. η αλλαγή δεδομένων αντικατοπτρίζει μια μεταβολή στο κατηγορούμενο, βλ. AP: V 76, IX 162, XI197. Γ) 'Στασιμότητα': i) Q. Maecii 5.114: ἡ χαλεπὴ κατὰ πάντα Φιλίστιον, ἢ τον ἑραστὴν/ μηδέποτ' ἀργυρίου χωρὶς ἀνασχομένη./ φαίνεται' ἀνεκτοτέρη νῦν ἢ πάρος. οὐ μέγα θαῦμα/ φαίνεσθ' ἡλλάχθαι τὴν φύσιν οὐ δοκέω./ καὶ γὰρ πρηνιτέρη ποτὲ γίνεται ἀσπίς ἀναιδής./ δάκνει δ' οὐκ ἄλλως ἢ θανατηφορὴν, Καλλ. Αργείου XI 232, ii) Λουκίλ. XI 309.1-6. Το θεματικό μοτίβο που ξεδιπλώνεται στην τελευταία κατηγορία, όπως φαίνεται κυρίως στην ομάδα των σατιρικών επιγραμμάτων (βιβ. XI), θα μπορούσε να ονομαστεί σε περιπτώσεις όπως η i: 'δυο εκφάνσεις-μία έμπεδη φύση', ενώ σε αυτές του ii: 'γυρίσματα της ζωής-πάγια φαινόμενα'.

ΕΠΑΓΓΕΛΜΑΤΙΚΗ ΑΛΛΑΓΗ: Α) Παρακμή: Νικάρχου δοκεῖ AP 6.285.1-8 (φιλότιμη εργάτρια στη σαΐτα του αργαλειού της Αθηνάς → άεργη), άδηλον VI 283.1-3 (πλούσια → μισθωτή), Διοσκ. VII 76.1-2 (έμπορος → αγρότης). Τα δυο πρώτα κατά τους Gow-Page (1965) είναι ελληνιστικά. Β) Πρόοδος: Ανών. XI 337 (δούλος → βουλευτής), Φαν. AP VI 307.1-7 (κου-

Όσον αφορά τη ρωμαϊκή λογοτεχνία, το δομικό σχήμα χρησιμοποιείται πριν τον Μαρτιάλη με τη γενική του μορφή (θετική ή αρνητική αλλαγή δεδομένων) σε ποικίλα γένη όπως η σάτιρα και η ελεγεία, ενώ στις επιτύμβιες επιγραφές για να δηλώσει το άδοξο τέλος του θανάτου. Η αντιπαράθεση γενικά δυο χρονικά διαφορετικών καταστάσεων λαμβάνει συχνά χώρα και στο έργο του ίδιου του Μαρτιάλη⁴⁷: το ίδιο ισχύει για την αξιοποίησή της ως μέσο έκφρασης της επαγγελματικής αλλαγής. Ωστόσο, το δίπτυχο της χρονικής αντιπαράθεσης και της επαγγελματικής αντιδιαστολής φαίνεται να λαμβάνει χώρα στη ρωμαϊκή λογοτεχνία για πρώτη φορά στον Μαρτιάλη: αντιπροσωπευτικά παραδείγματα εκθέτει ο Siedschlag, χωρίς όμως να καταφεύγει σε σχόλια αναφορικά με τον τρόπο χρήσης του. Αν και ορισμένοι σχολιαστές αναγνωρίζουν το παραπάνω δίπτυχο ως θεμελιώδες συστατικό του επ. 1.30⁴⁸, δεν σημειώνεται –πέρα από αποσπασματικές, μονοδιάστατες δηλώσεις– μια συγκριτική μελέτη της χρήσης του στον μεν και τους δε (Έλληνες), ώστε να γίνει κατανοητή η καινοτομικότητα του Μαρτιάλη. Τα συμπεράσματα που μπορώ να συνάξω από την προσωπική μου έρευνα για το δίπτυχο είναι πως στον Ρωμαίο σημειώνονται ομοιότητες με τους Έλληνες: α) δομικές: μπορεί να κάνει την εμφάνισή του στη φόρμα του μονοδίστιχου, με την εμφατική επάλληλη παράθεση των αντιθετικών όρων που δηλώνουν τη χρονική διαφορά, β) νοηματικές: χρησιμοποιείται για να δηλώσει το πέραςμα τόσο από ένα φαινομενικά υψηλό σε ένα ταπεινό επάγγελμα (σκωπτ. Επ. για γιατρούς: 1.30, 1.47, 8.74) όσο και το αντίστροφο.

Η σημαίνουσα όμως καινοτομία του Μαρτιάλη είναι η τελειοποίηση της χρήσης του δίπτυχου για την παρουσίαση μιας αμετάβλητης εν τέλει κατάστασης στα επαγγελματικά συγκεκριμένα δεδομένα (επ. 1.30, 1.47, 8.74)⁴⁹: σε αυτά τα μονοδίστιχα η εξίσωση των δύο κάθε φορά επαγγελματιών ι-

ρέας → μαθητής φιλοσοφίας), Νικάρχ. AP XI 17.1-3 (κηπουρός → πλούσιος). Γ) Στασιμότητα: AP XI 17.4-6: ἔστα δ' εἰς ὥρας Ἴπποκρατιπιάδης, / ἢ διὰ τὴν σπατάλην Διονυσοπηγανόδωρος / ἐν δ' ἄγορανομίῳ παντὶ μένει Στέφανος. Η τρίτη κατηγορία μας αφορά άμεσα, καθώς βρίσκει αντιστοιχία στον Μαρτιάλη στα επ. 1.30, 1.47, 8.74 και 12.72. Λανθασμένα λοιπόν ο Schöffel (2002) 159 θεωρεί πως τα ρωμαϊκά αυτά επιγράμματα δεν παρουσιάζουν κανένα παράλληλο στην ελληνική επιγραμματική.

47. Βλ. Hor. S. 1.8.1-4, Prop. 2.13.35, CLE: 960.4-8, Mart.: (i) 'Πρόσδος': 7.61.10: nunc Roma est, nuper magna taberna fuit, (ii) 'Παρακμή': 11.87.1-3: dives eras quondam ... nunc sectaris anus. Σε επίπεδο νοήματος υπογραμμίζουμε ότι ο Μ. πραγματεύεται ισότιμα την 'υποβάθμιση' και 'υποβάθμιση' καθώς και ότι σε αρκετά επ. αναδεικνύει μια διαφορά αναφορικά με το κατηγορούμενο (Mart. 6.33, 7.61, 12.15 κ.ά.).

48. Βλ. Schöffel (2002) 159, 620.

49. Μαρτιάλεια μονοδίστιχα που πραγματεύονται, φαινομενικά, όπως δηλώνει ο πρώτος στίχος, την επαγγελματική παρακμή, ουσιαστικά όμως τη στασιμότητα: α. 1.30.1: *Chirurgus fuerat, nunc est vispillo* (χειρουργός → νεκροθάφτης), β. 1.47.1: *Nuper erat medicus, nunc est*

διοτήτων λαμβάνει χώρα αποτελεσματικά και άμεσα σε έναν, τον δεύτερο στίχο, ακριβώς δηλαδή μετά την υποτιθέμενη επαγγελματική παρακμή που έλαβε χώρα στον πρώτο. Ωστόσο, δεν εμφανίζεται μέσω κάποιας εξήγησης, αλλά είναι σκοτεινή. Τα επιγράμματα αυτά είναι πολύ πιο ανεπτυγμένα από το ένα και μοναδικό που εντοπίσαμε στην ελληνική επιγραμματική στον συγκεκριμένο τομέα της επαγγελματικής αλλαγής: AP XI 17 (βλ. σημ. 46, σ. 26-7): εκεί δεν διατυπώνεται ξεκάθαρα το νέο επάγγελμα, ούτε δομείται μια βάση αντιστοιχίας με το παλιό· αντιθέτως, θεμελιώνεται το όλο αστείο σε ευτράπελες λεξιπλασίες. Ο Μ. προβαίνει σε μια δημιουργική μετάπλαση μιας ελληνικής ιδέας που ήταν στα σπάργανα μέσω της σύγκρισης δυο ρητά εκπεφρασμένων επαγγελμάτων και της περίτεχνης δόμησης πάνω σε ένα δύσκολο λογοπαίγνιο και μια ευφυή αιχμή. Παράλληλα, φαίνεται να προσφεύγει στα ελληνικά επιγράμματα που υπάγονται στις κατηγορίες που ονομάσαμε «γυρίσματα της ζωής – πάγια φαινόμενα και δυο εκφάνσεις – μία έμπεδη φύση» (βλ. σημ. 46), να τις συνενώνει και να τις μετουσιώνει σε μια που θα μπορούσαμε να αποκαλέσουμε: «επαγγελματικό τέλμα: πάγιες τακτικές σε αποκλίνουσες δραστηριότητες». Παρουσιάζει έτσι ένα καινοτομικό μοτίβο, εστιάζοντας στην απουσία αλλαγής του κατηγορήματος: 1.30.2: *coepit quo poterat clinicus esse*⁵⁰. Ο Prinz ονομάζει τη φόρμουλα αυτή που χρησιμοποιεί ο Μαρτιάλης στα σχετικά σκωπτικά επ. εναντίον γιατρών: 'Παρά την επαγγελματική αλλαγή η ασχολία μένει η ίδια'⁵¹.

Η αλλαγή επαγγέλματος (γιατρός νεκροθάφτης) συγκροτεί ένα από τα μοτίβα του επ. 1.30⁵². Στο σημείο αυτό μπορούμε να πούμε προκαταρκτικά ότι η αλλαγή επαγγέλματος που σημειώνεται εδώ καθώς και στα επ.

uispillo (γιατρός → νεκροθάφτης), γ. 8.74.1: *Oplomachus nunc es, fueras ophthalmicus ante* (ξιφομάχος ← οφθαλμίατρος). Η φόρμα του μονοδίστιχου στις ρωμαϊκές επιτύμβιες επιγραφές δεν επιλέγεται καθόλου, ενώ ελάχιστα στα ελληνικά επιγράμματα: Πλάτ. Αθην. VII 670, Λουκιλ. XI 197. Για την περίτεχνη διάταξη των αντιθετικών όρων βλ.: (ελληνιστ. εποχή-πρώιμη αυτοκρ.): Μελεάργ.: AP XII 33.1-2: Ἦν καλὸς Ἡράκλειτος ... ποτε. νῦν παρ' ἤβην/ κηρύσσει πόλεμον κτλ. Αν συγκρίνουμε τα Μαρτιάλεια επ. 1.30, 8.74 με τα προγενέστερά λατινικά συμπεραίνουμε ότι ο Μαρτιάλης την αξιοποίησε πρώτος. Επαγγελματική παρακμή δηλώνει και το επ. 12.72 (νομικός → αγρότης). Αντιθέτως, την επαγγελματική πρόοδο πραγματεύονται τα 7.64.1-2 (κουρέας → ιππότης) και 8.16.1-2 (φούρναρης → δικηγόρος).

50. Πρβ. AP XI 232: Αἰεὶ χρυσίον ἦσθα, Πολύκριτε· νῦν δὲ πεπωκὼς./ ἔξαπίνης ἐγένου λυσομανὲς τι κακόν./ αἰεὶ μοι δοκέεις κακὸς ἔμμεναι. οἶνος ἐλέγχει/ τὸν τρόπον· οὐκ ἐγένου νῦν κακός, ἀλλ' ἐφάνης, Στράτ. Σαρδ. XII 178.4: Ἐξεφλέγην, ὅτε Θεῦδης ἐλάμπετο παισὶν ἐν ἄλλοις./ οἶος ἐπαντέλλων ἀστράσιν ἠέλιος./ τοῦνεκ' ἔτι φλέγομαι καὶ νῦν, ὅτε νυκτὶ λακνοῦται./ δυόμενος γάρ, ὁμως ἥλιός ἐστιν ἔτι. Βλ. σημ. 46.

51. Prinz (1911) 26. Αυτήν αναγνωρίζουν οι Doldeder (1933) 15, Siedschlag (1977) 80, Schöffel (2002) 27, 201.

52. Βλ. Benedetti (1980) 43.